

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ Ν. ΛΑΚΩΝΙΑΣ

ΓΡΑΦΕΙΟ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΩΝ

Η ΑΡΧΑΙΑ ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΕΠΙΔΡΑΣΗ

Σάββατο, 28 Φεβρουαρίου 2015
Πνευματικό Κέντρο Σκάλας
Δήμου Ευρώτα

- Συνεργασία:**
- Σχολικός Σύμβουλος Φιλολόγων Λακωνίας
 - Δήμος Ευρώτα
 - Σύνδεσμος Φιλολόγων Λακωνίας
 - Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων

Π Ρ Ο Γ Ρ Α Μ Μ Α

Σάββατο, 28 Φεβρουαρίου 2015

09.30-10.00: Έναρξη εργασιών ημερίδας από τον Σχολικό Σύμβουλο
Μανώλη Μ. Στεργιούλη

Χαιρετισμοί

- από τον Δήμαρχο Ευρώτα κ. Ιωάννη Γρουπιώτη
- από τον Πρόεδρο του Συνδέσμου Φιλολόγων Λακωνίας
κ. Δημήτριο Βαχαβιώλο
- από την Πρόεδρο της Σχολικής Επιτροπής Δευτεροβάθμιας
Εκπαίδευσης Δήμου Ευρώτα κυρία Μαριάτα Κορμπάκη

Εισαγωγική ομιλία από τον Πρόεδρο της Πανελλήνιας Ένωσης
Φιλολόγων κ. Αναστάσιο Στέφο

Πρώτη συνεδρία

Πρόεδρος: Θεόδωρος Μπόλλας

Επίτιμος Σχολικός Σύμβουλος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
Αντιδήμαρχος Δήμου Ευρώτα

10.00- 10.20: **Ο πρώιμος ανθρωπισμός της αρχαϊκής λυρικής ποίησης**
Χριστίνα Βέικου

Λέκτωρ Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης,
Επίτιμη Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

10.20-10.40: **Ο πατριωτικός χαρακτήρας των ελεγείων του Τυρταίου**
Μανώλης Μ. Στεργιούλης

Σχολικός Σύμβουλος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

10.40-11.00: **Η ευθύνη του δήμου και των ηγετών στην ποίηση του Σόλωνα**
Παναγιώτης Κοντονάσιος, δ.φ.

Καθηγητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

11.00-11.20: Συζήτηση

11.20-11.40: Διάλειμμα

Δεύτερη συνεδρία

Πρόεδρος: Αδαμαντία Τζανετέα, Φιλολόγος
Αντιπεριφερειάρχης Περιφερειακής Ενότητας Λακωνίας

11.40-12.00: **Τα Παρθένια του Αλκμάνος και η αγωγή των κοριτσιών στην αρχαία Σπάρτη**

Μεταξία Παπαποστόλου, δ.φ.

Καθηγήτρια Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

12.00-12.20: **Η εμπειρία και η παρατήρηση στην ποίηση του Αλκμάνος**

Χρύσα Αλεξοπούλου, δ.φ.

Σχολική Σύμβουλος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

12.20-12.40: **Το τραγούδι του Τιθωνού: μια νέα θεματική στην ποίηση της Σαπφούς**

Αγάθη Γεωργιάδου, δ.φ.

Σχολική Σύμβουλος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

12.40-13.00: Συζήτηση

Τρίτη συνεδρία

Πρόεδρος: Γεωργία Χαριτίδου, δ.φ.
Επίτιμη Διευθύντρια Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

17.30-17.50: **Από τη Σαπφώ στην Ήρινα**

Τασούλα Καραγεωργίου, δ.φ.

Σχολική Σύμβουλος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

17.50-18.10: **«Χρόνος» και «ανθρώπινη κατάσταση» στον Πίνδαρο**

Ιωάννης Καζάζης

Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

18.10-18.30: **Το μοτίβο των διακεκομμένων μύθων στον Βακχυλίδη**

Ευαγγελία Κεραμάρη

Φιλολόγος, Μ.Α.

18.30-18.50: **Η αθηναϊκή δημώδης ποίηση: η ιστορία και η τέχνη της Αθήνας μέσω των αττικών συμποτικών ασμάτων**
Αντώνης Μαστραπάς, δ.φ.
Σχολικός Σύμβουλος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

18.50-19.10: Συζήτηση

19.10-19.30: Διάλειμμα

Τέταρτη συνεδρία

Πρόεδρος: Ιωάννου Βασιλακάκου
Φιλολόγος, Διευθύντρια Γενικού Λυκείου Σκάλας

19.30-19.50: **Μετρικά σχόλια και υπομνηματισμοί έργων του Πινδάρου κατά τη μέση βυζαντινή περίοδο. Η περίπτωση του Ισαακίου Τζέτζη (+1138) και του Ευσταθίου Θεσσαλονίκης (1115-1195)**
Δημήτριος Θ. Βαχαβιώλος, δ.φ.
Καθηγήτης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

19.50-20.10: **Η ποιητική μεταγλώσσα ως άσκηση ελευθερίας στον Οδυσσέα Ελύτη και στους αρχαίους Έλληνες Λυρικούς**
Παναγιώτα Λάσκαρη
Καθηγήτρια Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

20.10-20.30: **Νάρκης του άλγους δοκιμές: Η λυρική μελαγχολία μπροστά στα γηρατειά στην ποίηση της Σαπφώς και του Κ. Π. Καβάφη**
Ιωάννης Σταμουλάκης, δ.φ.
Σύμβουλος Α' Υ.ΠΑΙ.Θ.

20.30-20.50: Συζήτηση

21.50-21.00: **Συνοψιση των εργασιών της ημερίδας**
Ανδρέας Μοράτος
Φιλολόγος-Θεολόγος

Οργανωτική Επιτροπή

Θεόδωρος Μπόλλας, Επίτ. Σχολικός Σύμβουλος, Αντιδήμαρχος Δήμου Ευρώτα
Αγγελική Αντιμισιάρη, φιλόλογος, Διευθύντρια Γυμνασίου Σκάλας
Ιωάννα Βασιλακάκου, φιλόλογος, Διευθύντρια Γενικού Λυκείου Σκάλας
Δημήτριος Καλδέρης, δ.φ., Καθηγητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
Μαριάτα Κορμπάκη, φιλόλογος, Διευθύντρια Γυμνασίου Βλαχιώτη
Παναγιώτα Κρητικάκου, φιλόλογος, Διευθύντρια Γενικού Λυκείου Γερακίου
Αναστάσιος Παπαναστασίου, Φιλόλογος, Διευθυντής Γυμνασίου Κροκεών
Μανώλης Στεργιούλης, Σχολικός Σύμβουλος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Περιλήψεις εισηγήσεων

Χριστίνα Βέικου

Λέκτωρ Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης
Επίτιμη Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Ο πρώιμος ανθρωπισμός της αρχαϊκής λυρικής ποίησης

Η εισήγηση επιχειρεί μία θεωρητική γενικευτική προσέγγιση της πρώιμης ante terminum ανάδυσης ψηγμάτων φιλοσοφικού ανθρωπιστικού στοχασμού, τα οποία εμφανίζονται στην αρχαϊκή λυρική ποίηση από τα μέσα του 7^{ου} ως τα μέσα του 5^{ου} αι. π.Χ., χωρίς να εστιάζει, ειδικά και αναλυτικά, σε επιμέρους έργα των λυρικών ποιητών αυτής της εποχής. Ο στόχος είναι να αναδείξει πώς τώρα, για πρώτη φορά, αποκαλύπτεται ποιητικά η αφύπνιση της προσωπικότητας του ανθρώπου ως δημιουργού της μοίρας του και ως αυτόβουλου εκφραστή των συναισθημάτων που απορρέουν από τις αποφάσεις και τις επιλογές των πράξεών του.

Αν ως ανθρωπισμό εννοούμε την φιλοσοφική στάση η οποία θεωρεί τον άνθρωπο κέντρο του φυσικού και πνευματικού κόσμου και τον καθιστά άξιο του ονόματός του, αυτήν ακριβώς την ιδέα παρακολουθούμε να διατυπώνεται, εξελικτικά αλλά καθοριστικά, στην αρχαϊκή λυρική ποίηση, μέσα από καινοφανείς αντιλήψεις για τα όρια, τις δυνατότητες και την αξία της ατομικής βούλησης του ανθρώπου, στο πλαίσιο ποικίλων περιστάσεων της κοινωνικής ζωής. Ο άνθρωπος καθορίζεται από τα πάθη και τις επιθυμίες του, η γνώση και η αυτογνωσία του γίνονται αντικείμενα στοχασμού.

Ο Bruno Snell υποστηρίζει πως η ανακάλυψη του δραστήριου ερευνητικού πνεύματος είναι προσφορά του πρώιμου ελληνικού πολιτισμού στην ευρωπαϊκή σκέψη και βάση αυτού του πνεύματος, που εκφράζεται μέσα από τη λυρική ποίηση, αποτελεί μια καινούρια αντίληψη του ανθρώπου για τον ίδιο του τον εαυτό καθώς και μια προσπάθεια εξύψωσης του ανθρώπινου πνεύματος στην κριτική και ορθολογική του διάσταση ενάντια στην παλαιότερη θεοκρατική αντίληψη.

Στην εποχή της αρχαϊκής λυρικής ποίησης εμφανίζονται, για πρώτη φορά στη σκηνή της ευρωπαϊκής ιστορίας, *dramatis personae* με τα πιο διαφορετικά ατομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά. Έτσι, όπως παρατηρεί ο Αριστόξενος Σκιαδάς, από την πολεμική αριστοκρατία του έπους μεταβαίνουμε, με τη λυρική ποίηση, σε περιβάλλοντα αστικά, όπου το άτομο χειραφετείται και αποδεσμεύεται από τη δεδομένη τάξη και αναζητεί την προσωπική του φυσιογνωμία, την ταύτιση με τον εαυτό του μέσα στην πολιτική και κοινωνική πράξη. Με τη λυρική ποίηση ουσιαστικά γίνεται η ανακάλυψη του εγώ. Η ποίηση τώρα στρέφεται στον προσωπικό άνθρωπο και στον κόσμο του, επιστρέφοντας αποφασιστικά από τις περιπλανήσεις μέσα στον επικό κόσμο του παρελθόντος. Αυτή η ιδιοτυπία της αρχαϊκής λυρικής ποίησης, που θεμελιώνει μία νέα ποιητική αίσθηση, είναι στενά συνδεδεμένη με τις νέες κοινωνικές και πολιτικές ανακατατάξεις, τη δημιουργία και τη στερέωση της πόλης και με την αφύπνιση του ανθρώπου, που αναζητεί τη μοίρα του και ερμηνεύει τα προβλήματά του όχι μέσα στις ατέρμονες αφηγήσεις των ραψωδών, αλλά

μέσα σε σύντομα ποιήματα, που είναι χρονικά και θεματολογικά περιορισμένα. Η όραση των ποιητών οξύνεται για τις μεταβολές που συμβαίνουν στον άνθρωπο με το πέρασμα του χρόνου και την επισφαλή θέση του μέσα στον κόσμο. Αυτή η διαφοροποιημένη όραση συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση του εαυτού και των ιδιοτήτων του και έτσι έχουμε την αρχή μιας πραγματικά καινούριας σκέψης που εστιάζεται στη συνείδηση της προσωπικότητας, στην απαίτηση της ατομικότητας, στην κυριαρχία του ανθρώπου πάνω στη μοίρα του μέσα στις ταραγμένες συνθήκες κοινωνικής συμβίωσης μιας νέας εποχής, αξίες που ουσιαστικά συνιστούν την ανακάλυψη ενός γνήσιου ανθρωπιστικού πνεύματος.

Μανώλης Μ. Στεργιούλης
Σχολικός Σύμβουλος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Ο πατριωτικός χαρακτήρας των ελεγείων του Τυρταίου

Ο σύνδεσμος του πολίτη με την πόλη σε περιόδους ειρήνης, ακόμη και στη Σπάρτη, υπήρχε σε λανθάνουσα κατάσταση. Στους έσχατους όμως κινδύνους η ιδέα του συνόλου, το «ξυνὸν ἔσθλόν», μετατρέπεται σε δύναμη ανυπέρβλητη. Τέτοιος ακριβώς ήταν ο κίνδυνος από τους Μεσσηνίους και η αντιμετώπισή του δεν απαιτούσε απλώς ισχυρή στρατιωτική και πολιτική ηγεσία, αλλά και πνευματική έκφραση των ανθρωπίνων αξιών και αρετών. Κήρυκας των ιδεών και των αρετών αυτών αναδείχθηκε ο Τυρταίος, αφού με την ποίησή του η ιδέα της κοινότητας καθίσταται ένα είδος επιτομής όλων των ανθρωπίνων και θείων πραγμάτων, όπως χαρακτηριστικά υπογραμμίζει ο Jaeger, ένας μοναδικός χώρος στον οποίο ζει και εκδηλώνει τις δραστηριότητές του το άτομο.

Ο Τυρταίος (7^{ος} αι. π.Χ.) έδωσε νέα έννοια στην αρετή και καθόρισε τα γνωρίσματα του «ἀγαθοῦ» ανθρώπου με πλαίσιο αναφοράς την πόλη και τον κοινωνικό βίο. Με τις ελεγείες του καλλιέργησε στους πολίτες την αντίληψη ότι το ενδιαφέρον τους για τα κοινά πρέπει να είναι έντονο και ότι η υπεροχή της κοινότητας έναντι του ατόμου απαιτεί προθυμία που φθάνει μέχρι την αυτοθυσία. Οι ιδέες και οι αντιλήψεις του επί του θέματος αποτυπώνονται στα ποιήματά του κατά τρόπο απόλυτο και υπερχρονικό. Δεν υπαγορεύονται στους πολίτες από τις συνθήκες που διαμορφώνουν οι κρίσιμες στιγμές, πράγμα συνηθισμένο κατά τις πολεμικές περιόδους, αλλά αποτελούν το θεμέλιο πάνω στο οποίο οικοδομήθηκε ο κόσμος της Σπάρτης.

Η ποίηση του Τυρταίου εκφράζει ότι πιστεύουν οι πολίτες και γι' αυτό χρησιμοποιεί το πρώτο πληθυντικό πρόσωπο. Αλλά και όταν χρησιμοποιεί το «εγώ», δεν εκφράζει υποκειμενική γνώμη, αλλά την καθολική γνώμη. Το «εγώ» δηλαδή της πατρίδας αντικαθιστά το ατομικό με το πολιτειακό ιδεώδες.

Οι αρετές στις οποίες αναφέρεται με τόση έμφαση δεν υπαγορεύονται από συγκεκριμένες ιστορικές συνθήκες, ούτε από τα κοινωνικά και πολιτικά γεγονότα της εποχής του, ούτε από τις ιδιαιτερότητες της Σπάρτης. Ο ποιητής αναζητά τις αρετές που θα επιφέρουν σε κάθε χρόνο και υπό οποιαδήποτε δεδομένα την ευνομία, την ευδαιμονία και το μεγαλείο της πόλης. Αφετηρία του δεν είναι η εποχή του, αλλά η συνολική παράδοση και η ιστορία του ευρύτερου

ελληνικού χώρου. Όσες και αν είναι οι επιδράσεις που δέχθηκε από τον Όμηρο και από τα ηρωικά ιδεώδη των επών του, δεν πρέπει να λησμονούμε ότι με την ποίησή του ο Τυρταίος αποβλέπει στη δημιουργία μιας πόλης, όπου όλοι οι πολίτες της θα είναι ήρωες, αφού ανά πάσα στιγμή θα είναι έτοιμοι να θυσιαστούν γι' αυτήν. Κατάφερε, με άλλα λόγια, να διαμορφώσει την ιδέα της κοινότητας, για την οποία όλοι ζουν και πεθαίνουν.

Παναγιώτης Ν. Κοντονάσιος, δ.φ.

Καθηγητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης,

Η ευθύνη του δήμου και των ηγετών του στην ποίηση του Σόλωνα

Μέσα στο τεταμένο πολιτικό κλίμα των αρχών του 6^{ου} αιώνα π.Χ. στην Αθήνα ο Σόλων ο Εξηκεστίδου εκλέχτηκε ομόφωνα άρχοντας και διαλλακτής, με σκοπό να κατασιγάσει τη σοβούσα τότε πολιτική και κοινωνική κρίση, θεσπίζοντας νόμους και διαμορφώνοντας τελικά αυτό που οι Αθηναίοι, για πολλούς αιώνες αργότερα, θα αποκαλούσαν *πάτριον πολιτείαν*.

Μάλιστα το παραπάνω καθήκον του ο Σόλων διεκπεραίωσε με έναν τρόπο που, από ιστορική και φιλολογική άποψη, μας καθιστά ιδιαίτερος ευτυχείς: συνόδευσε τις πολιτικές του πρωτοβουλίες με τη συγγραφή ποιημάτων - ελεγείων κυρίως- που το θέμα τους αποτέλεσαν αυτές ακριβώς οι πρωτοβουλίες.

Αν λοιπόν έχουμε, από τη μια μεριά, μια νομοθεσία που θεωρήθηκε εξόχως επιτυχημένη και, από την άλλη, την καταγραφή, από τον ίδιο τον εμπνευστή της, της πολιτικής φιλοσοφίας που την υπαγόρευσε, συνειδητοποιούμε εύκολα τη σπουδαιότητα αυτής της καταγραφής και σε πολιτικό επίπεδο. Και, ενώ έχει υποστηριχθεί από την αρχαιότητα ότι ο Σόλων στη σύγχρονή του πολιτική διαμάχη των Αθηναίων πήρε καθαρά το μέρος των φτωχότερων, του δήμου, μια προσεκτικότερη ανάλυση των ποιημάτων του δείχνει εναργώς ότι είχε πολλά να επισημάνει και για τις ευθύνες του ίδιου του δήμου και των ηγετών του για την πολιτική κατάσταση που καλούνταν να αντιμετωπίσει ο νομοθέτης.

Βεβαίως, ο εντοπισμός των παραπάνω ευθυνών αποτέλεσε για τον Σόλωνα τη μια πλευρά του ζητήματος, αφού από την άλλη έπρεπε να εντοπιστούν και οι ευθύνες των πλουσίων, καθώς ο ίδιος, όπως ρητά αναφέρει, εφάρμοσε την πολιτική του μέτρου. Μακράν, ωστόσο, πιο ενδιαφέρουσες από τις δύο είναι οι επισημάνσεις του για την πρώτη πλευρά του ζητήματος, όπως θα φανεί από την ανάλυσή μας, καθώς αναδεικνύουν από την πρόωμη αυτήν εποχή το διαχρονικό και μάλλον επίκαιρο θέμα της ψυχολογίας του πλήθους και του χειρισμού του από τους ηγέτες του. Ιδιαίτερης, ασφαλώς, σημασίας μέσα σε αυτά τα πλαίσια είναι και το σχετικό λεξιλόγιο που χρησιμοποιεί ο Σόλων (*Εὐνομία, δυσνομία, ὕβρις, δίκη κ.ά.*).

Μεταξία Παπαποστόλου, δ.φ.
Καθηγήτρια Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Τα Παρθένια του Αλκμάνος και η «αγωγή» των κοριτσιών στην αρχαϊκή Σπάρτη

Η Σπάρτη ήταν η μόνη πόλη όπου η εκπαίδευση των κοριτσιών ήταν προδιαγεγραμμένη και υποστηριζόμενη από τη δημόσια αρχή. Τα κορίτσια στη Σπάρτη γυμνάζονταν και σκληραγωγούνταν όπως τα αγόρια, μετείχαν σε ομαδικές ασκήσεις και αγωνίσματα. Οι χοροί των κοριτσιών, που τους εκτελούσαν ενώ τραγουδούσαν τα παρθένια του Αλκμάνου, ήταν περίφημοι.

Για την εκπαίδευση των κοριτσιών στη μουσική (μουσική, χορός, ποίηση, τραγούδι) στην αρχαϊκή Σπάρτη έχουμε σαφή εικόνα από τα παρθένια του Αλκμάνου. Για τα κορίτσια το πλαίσιο της εκπαίδευσής τους σε αυτόν τον τομέα ήταν η χορωδία, όπου κύριος δάσκαλος ήταν ένας επαγγελματίας ποιητής, ο οποίος είχε την ευθύνη του χορού, του τραγουδιού και των στίχων. Η διδασκαλία της μουσικής στη Σπάρτη, στα νέα κορίτσια, ήταν θέμα μεγάλης σπουδαιότητας, γιατί τα προετοίμαζαν ώστε να μπορούν να παίζουν τον κατάλληλο ρόλο στις εκδηλώσεις και τους διαγωνισμούς. Έπρεπε επίσης να τους ενσταλάξουν, μέσω των στίχων, τις αξίες της πόλης και να τις βοηθήσουν να αφομοιώσουν το μόνιμο ανταγωνισμό μεταξύ τους.

Η εκπαίδευση των κοριτσιών που στηριζόταν στην άσκηση του σώματος απαιτούσε και τους αντίστοιχους αγώνες όπου ανταγωνίζονταν. Τέτοιου είδους αγώνες για κορίτσια και γυναίκες είχαν εισαχθεί στη Σπάρτη στο πλαίσιο των θρησκευτικών τελετών. Το παρθένιο του Αλκμάνου (11,58-9,11,45-9) παρουσιάζει τους αγώνες των κοριτσιών γλαφυρά, ιδιαίτερα της Άγιδος και της Αγησιχώρας. Αυτές οι τελετές (θρησκευτικές πομπές, εορτές, διαγωνισμοί) έδιναν μία δημόσια

πτυχή της εκπαίδευσης των κοριτσιών και προωθούσαν τη συμμετοχή τους στη δημόσια ζωή της πόλης.

Χρύσα Αλεξοπούλου, δ.φ.
Σχολική Σύμβουλος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Η εμπειρία και η παρατήρηση στην ποίηση του Αλκμάνος

Ο Αλκμάν, ο πρώτος χορικός ποιητής (μέσα 7^{ου} αι. π.Χ.), γνωστός κυρίως ως ποιητής *παρθενίων*, επιφυλάσσει στον μελετητή του έργου του ιδιαίτερες εκπλήξεις. Κινούμενος ο δημιουργός σε ένα κόσμο απλό και έχοντας στη διάθεσή του ως μόνη λογοτεχνική παράδοση τα παλαιά έπη, παρατηρεί με οξυδέρκεια, συλλαμβάνει ιδέες, διαμορφώνει τη δική του κοσμοαντίληψη και συνθέτει με ευαισθησία στίχους.

Με την παρούσα εισήγηση θα καταβληθεί προσπάθεια:

α) να καταδειχθεί η έμφαση, την οποία δίνει ο ποιητής στην ανθρώπινη εμπειρία, προσεγγίζοντας με οξύτατη παρατηρητικότητα την καθημερινή ζωή και τη φύση

και β) να αναδειχθούν οι αντιλήψεις που αποτυπώνονται στους σωζόμενους στίχους και αφορούν τη θεότητα, εν γένει, την κοσμολογία και τις δυνάμεις που κινούν τον άνθρωπο.

Αγάθη Γεωργιάδου, δ.φ.
Σχολική Σύμβουλος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Το τραγούδι του Τιθωνού: μια νέα θεματική στην ποίηση της Σαπφούς

Η κλασική φιλολογία ευτύχησε να εμπλουτιστεί τα τελευταία χρόνια με νέα ποιήματα της Σαπφούς: το 2004 αναγνωρίστηκαν τρία αποσπάσματα ως ποιήματα της μεγάλης ποιήτριας σε έναν από τους παλαιότερους πολεμαϊκούς παπύρους, τον λεγόμενο «Πάπυρο της Κολωνίας» (*P. Köln* 21351+21376), τα οποία ανασυγκροτήθηκαν και δημοσιεύτηκαν το 2005 με σύντομα σχόλια και μετάφραση από τον κλασικιστή Martin West με τίτλο «Η νέα Σαπφώ».

Ακόμα πιο πρόσφατα, το 2014, σε ένα πάπυρο του 3ου αιώνα μ. Χ., ίσως της Οξυρύγχου, αναγνώστηκε από το καθηγητή της Οξφόρδης Dirk Obbink ένα ποίημά της από το οποίο λείπει η αρχή και το οποίο αναφέρεται μάλλον στα αδέρφια της Χάραξο και Λάριχο, καθώς και ένα άλλο μικρό ερωτικό απόσπασμα που περιλαμβάνει επίκληση στην Αφροδίτη.

Η εισήγηση αναφέρεται στο σχεδόν ακέραιο, μετά τη φιλολογική συμπλήρωσή του, ποίημα του «Παπύρου της Κολωνίας» του 2004. Αποτελείται από έξι δίστιχα και εισάγει μια νέα θεματική στην ποίηση της Σαπφούς, η οποία δεν σχετίζεται με τα συνήθη μοτίβα της ποιήτριας: τη νεότητα, την ομορφιά, τον

έρωτα, τον πόθο, τον πόνο της αγάπης, τη φιλία, τη συντροφικότητα. Η «νέα Σαπφώ» μιλάει με φιλοσοφημένη διάθεση για τη φθορά, τον δυσβάσταχτο πόνο του γήρατος και των συνεπειών του στο σώμα και την ψυχή, για τη θνητότητα του ανθρώπου. Φέρει ως παράδειγμα τον έρωτα της Ηούς προς τον Τιθωνό, ο οποίος έχασε τα λαμπερά του νιάτα, μολονότι η θεά του χάρισε την αθανασία.

Στην εισήγηση, η νέα αυτή θεματική εξετάζεται συγκριτικά με ανάλογες αναφορές στα ομηρικά έπη και τους ομηρικούς ύμνους καθώς και με αντίστοιχα μοτίβα στον Μίμνερμο σε μια προσπάθεια διερεύνησης της απήχησης της ομηρικής και μυθολογικής παράδοσης στην τέχνη της Σαπφούς.

Τασούλα Καραγεωργίου δ.φ.
Σχολική Σύμβουλος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Από τη Σαπφώ στην Ήρινα

Γνωστότερη από τις δύο αρχαίες ποιήτριες, η Σαπφώ έρχεται από την αρχαϊκή εποχή (τέλη του 7^{ου} αι. π.Χ.-αρχές του 6^{ου} αι. π.Χ.) συνδυάζοντας το πάθος μιας φλογερής γυναικείας ιδιοσυγκρασίας με την αυτοπεποίθηση μιας ποιητικής ιδιοφυΐας και αποτολμά μια ανατροπή-τομή τόσο στον χώρο της παγκόσμιας ποίησης όσο και στο αξιακό σύστημα του ηρωικού ιδεώδους της ομηρικής εποχής.

Στους πρώτους στίχους του αποσπάσματος 195 η Σαπφώ αναζητώντας τι είναι άριστον και κάλλιστον στη μέλαινα γη, στέκεται σθεναρά με το λυρικό της εγώ απέναντι στον κόσμο και αντιπροτείνει στις καθιερωμένες περί ηρωικού ιδεώδους αξίες τις συνδεδεμένες με τη βία του πολέμου τον σεβασμό των επιλογών που κάνει το άτομο με οδηγό την αγάπη:

*οἴ μιν ἰππήων στρότον οἶ δὲ πέσδων
οἶ δὲ νάων φαῖσ' ἐπ[ί] γᾶν μέλαι[ν]αν
ἔ]μμεναι κάλλιστον, ἔγω δὲ κῆν' ὄτ
τω τις ἔραται·*

Άλλοι λένε το ιππικό πως είναι το πιο όμορφο
πάνω στη μαύρη γη, άλλοι το πεζικό
και άλλοι τα καράβια· εγώ όμως λέω πιο όμορφο
εκείνο που αγαπάμε

(μτφρ. Τασούλα Καραγεωργίου)¹

Η τοποθέτηση του σαπφικού *ὄττω τις ἔραται* στον χώρο του υπέρτατου αγαθού, όσο και αν φαίνεται σήμερα ίσως αυτονόητη, είναι για την αρχαϊκή εποχή μια αληθινή επανάσταση καθώς εγκαινιάζει την ανοχή απέναντι στις ατομικές επιλογές και, παράλληλα, θέτει την αγάπη σε βαθμίδα υψηλότερη από την αριστεία στο πεδίο της μάχης.

Πολύ λιγότερο γνωστή από τη Σαπφώ, τρεις αιώνες αργότερα, τον 4^ο αι. π.Χ., ζει στη μικρή νήσο Τήλο, η Ήρινα μια μικρή τραγουδίστρα που, ωστόσο, άφησε ανεξίτηλα ίχνη στην ποιητική μνήμη της μετακλασικής εποχής και της ύστερης

¹ Βλ. Σαπφώ, Ποιήματα, επιλογή- μετάφραση –σχόλια: Τασούλα Καραγεωργίου, Γαβριηλίδης 2009, σ. 17. (Ολες οι παρατιθέμενες μεταφράσεις της Σαπφώς προέρχονται από την ως άνω έκδοση).

αρχαιότητας και σταδιακά μετατράπηκε σε θρύλο συνώνυμο της ποιητικής αθωότητας.

Η Ήρινα πρόλαβε να κερδίσει την υστεροφημία συνθέτοντας στη διάρκεια της μικρής της ζωής –πέθανε στα δεκαεννιά της χρόνια– την *Ηλακάτη*², ποίημα μόλις τριακοσίων στίχων –σπαρακτικό θρήνο για τη φίλη της Βαυκίδα, που πέθανε νεόνυμφη, κι αυτή στα δεκαεννιά της χρόνια– και τρία όλα κι όλα επιγράμματα που διέσωσε ή *Παλατινή Ανθολογία* –τα δύο από αυτά επίσης θρηνητικά επιτύμβια για τη Βαυκίδα.

Η Ήρινα είναι ίσως η πρώτη ποιήτρια που διεκδικεί το δικαίωμα στην ποιητική δημιουργία υπερβαίνοντας τη μητρική απαγόρευση και αρνούμενη τη συμβατικότητα του ρόλου της μικρής υφάντρας.

Ιωάννης Καζάζης
Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

«Χρόνος» και «ανθρώπινη κατάσταση» στον Πίνδαρο

Σε αντίθεση προς τη σύγχρονη αφηρημένη και αντικειμενική, απογυμνωμένη από κάθε περιεχόμενο αντίληψη του χρόνου, η αρχαϊκή ελληνική λυρική ποίηση διαθέτει μια πληθώρα εκφράσεων που δηλώνουν διαφορετικές μορφές και ανθρώπινες εμπειρίες του χρόνου: *Ωρα, ημέρα, χρόνος, αιώνας, καιρός* είναι οι κυριότερες από αυτές. Στο έργο του Πινδάρου ολοκληρώνεται, κατά κάποιον τρόπο, η σημασιολογική εξέλιξη των ενλόγων εκφράσεων και αποσαφηνίζεται το νόημα που έχει ο «χρόνος» στην αρχαϊκή ποίηση. Η έννοια αυτή, θα μπορούσε να πει κανείς συνοπτικά, είναι συνυφασμένη με το «είναι» ή την «ύπαρξη» του ανθρώπου και «το θείο», με τα οποία συνιστά ό,τι θα ονομάζαμε σήμερα «ανθρώπινη κατάσταση». Οι γνωστοί στίχοι από τον 8ο Πυθιονικό (στ. 95-97) αρκούν για να τεκμηριώσουν την προηγούμενη πρόταση:

*ἐπάμεροι: τί δέ τις; τί δ' οὐ τις; σκιάς ὄναρ
ἄνθρωπος. ἀλλ' ὅταν αἶγλα διόσδοτος ἔλθῃ,
λαμπρὸν φέγγος ἔπεστιν ἀνδρῶν καὶ μείλιχος αἰών.*

Με ποιον τρόπο όμως συμπλέκονται οι τρεις αυτές έννοιες στο έργο του βοιωτού ποιητή και πώς διαφοροποιείται εδώ ο «χρόνος» από τους προγενέστερους λυρικούς; Έχει η αρχαϊκή περί «χρόνου» αντίληψη οποιαδήποτε σημασία για εμάς σήμερα, πέρα από την καθαρά ιστορική και αρχαιογνωστική; Σε αυτά, μεταξύ άλλων, τα ερωτήματα επιχειρεί να δώσει μίαν απάντηση η εισήγηση υπό τον τίτλο «Χρόνος» και «ανθρώπινη κατάσταση» στον Πίνδαρο με σημείο αναφοράς ένα έργο-σταθμό για τη σύγχρονη φιλολογική και φιλοσοφική έρευνα του πινδαρικού έργου: το βιβλίο του γερμανού φιλοσόφου Michael

² Βλ. Ήρινα. *Ηλακάτη, Σπαράγματα και επιγράμματα*. Εισαγωγή- μετάφραση- σχόλια: Τασούλα Καραγεωργίου, Γαβριηλίδης, 2013

Theunissen *Pindar: Menschenlos und Wende der Zeit* [Πίνδαρος: Η μοίρα του ανθρώπου και η τροπή του χρόνου] (3η έκδ. Μόναχο 2008, 1η έκδ. 2000, σσ. XVIII + 1094!). Με βάση ορισμένα επιλεγμένα χωρία από τις πινδαρικές ωδές, αλλά και το έργο προγενέστερων λυρικών, θα επιχειρηθεί μια κριτική παρουσίαση της ερμηνείας του Theunissen, η οποία ανατρέπει παραδοσιακές αντιλήψεις για τους αρχαίους Έλληνες ως ενός «ανιστορικού λαού» και αναδεικνύει άγνωστες μέχρι σήμερα διαστάσεις της εμπειρίας του «χρόνου» στην αρχαϊκή λυρική ποίηση.

Ευαγγελία Κεραμάρη
Φιλολόγος, Μ.Α.

Το μοτίβο των διακεκομμένων μύθων στον Βακχυλίδη

Ο Βακχυλίδης για πολλά χρόνια επισκιάστηκε από τη σύνθετη και επιδέξια ποιητική ικανότητα του Πινδάρου. Οι ωδές του, όμως, παρουσιάζουν ενδιαφέροντα στοιχεία ειδικά στο επίπεδο επιλογής μυθικού υλικού και στη δομή της μυθικής αφήγησης. Τόσο στις επινίκιες ωδές όσο και στους διθυράμβους, ο Βακχυλίδης αφηγείται έναν τραγικό, συνήθως, μύθο *in media res* ως το κρίσιμο σημείο του πάθους χωρίς, όμως, να φτάνει ως το τέλος του. Ο ακροατής αφήνεται ελεύθερος να συμπληρώσει την ιστορία σε αρκετά ποιήματα, αφού αυτή η τεχνική των ελλειπτικών μύθων αποτελεί χαρακτηριστικό πολλών ωδών.

Στην εισήγηση αυτή θα προσπαθήσουμε να ερμηνεύσουμε τι επιδιώκει ο Βακχυλίδης με τους διακεκομμένους μύθους του.

Αντώνης Μαστραπάς, δ.φ.

Σχολικός Σύμβουλος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Η αθηναϊκή δημώδης ποίηση: η ιστορία και η τέχνη της Αθήνας μέσω των αττικών συμποτικών ασμάτων

Ο Αθήναιος στους *Δειπνοσοφιστές* διέσωσε μία μικρή συλλογή από δημώδη τραγούδια τα οποία ονομάζει *αττικά σκόλια*. Πρόκειται για 25 δίστιχα, τριστιχα ή τετράστιχα που οι άγνωστοι Αθηναίοι δημιουργοί τους τα τραγουδούσαν στα συμπόσια, γι' αυτό είναι γνωστά και ως *αττικά συμποτικά*. Η προέλευσή τους ανάγεται στα δημόσια συμπόσια των μεγάλων αθηναϊκών γενών. Εκεί όσοι από τους συνδαιτυμόνες είχαν ποιητικές και φωνητικές δεξιότητες τραγουδούσαν ένα μικρό άσμα, όχι με τη σειρά που κάθονταν στο συμπόσιο, αλλά ανάλογα με την επιθυμία τους. Πιθανότατα στην έλλειψη σειράς και στην ανακατεμένη συμμετοχή των τραγουδιστών να οφείλεται και η ονομασία τους σε *σκόλια*. (*σκολιός*: ο κυρτός, ο τεθλασμένος, ο μη ευθύς). Το περιεχόμενο αυτών των τραγουδιών ήταν επίσημο, πατριωτικό, γιατί τραγουδιόνταν σε δημόσιο χώρο από μέλη μιας ομήγυρης, αποτελούμενης από ευγενείς. Η αρχή της δημιουργίας τους βρίσκεται στον αυτοσχεδιασμό, στον αυθορμητισμό των συνδαιτυμόνων, οι

οποίοι υπό την επήρεια του οίνου τραγουδούσαν για τα προβλήματα που τους απασχολούσαν και για τις αρχές που καθόριζαν τον αριστοκρατικό τρόπο της ζωής τους. Η δημιουργία τους επισημαίνεται στην ίδια αρχή που μέχρι σήμερα αποτελεί πηγή έμπνευσης του δημοτικού και του ανώνυμου λαϊκού τραγουδιού. Πολλά δεδομένα συνηγορούν στη διαμόρφωση αυτών των ασμάτων στα τέλη του 6^{ου} αι. π.Χ. και τις αρχές του 5^{ου} αι. π.Χ., ουσιαστικά την εποχή της μετάβασης από την τυραννίδα στη δημοκρατία.

Έχουν εκδοθεί αυτοτελώς ως corpus με τον τίτλο *Carmina convivalia* στον τόμο *Lyrica graeca selecta* των κριτικών εκδόσεων της Οξφόρδης. Με αυτά τα τραγούδια ασχολήθηκαν αρκετοί μελετητές, κυρίως από άποψη φιλολογική. Το περιεχόμενο τους όμως αποτελεί και μία σημαντική ιστορική πηγή. Αυτή την πτυχή τους θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε και να προβάσουμε.

Σκοπός της ανακοίνωσης είναι ο ιστορικός σχολιασμός μιας ομάδας από τα αττικά συμποτικά τραγούδια με πρώτιστη επιδίωξη το συσχετισμό τους με ιστορικά γεγονότα. Ειδικότερα θα ερμηνευτεί το περιεχόμενο αυτής της ομάδας των συμποτικών τραγουδιών με τη βοήθεια άλλων γραπτών μαρτυριών και κυρίως με τη βοήθεια της τέχνης. Θα διαφανεί με αυτόν τον τρόπο ο αντίκτυπος των ιστορικών γεγονότων στην τέχνη της εποχής τους, τόσο στη δημώδη ποίηση, όσο στην αρχιτεκτονική, στη γλυπτική και τη ζωγραφική.

Δημήτριος Θ. Βαχαβιώλος, δ.φ.

Καθηγητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Μετρικά σχόλια και υπομνηματισμοί έργων του Πινδάρου κατά τη μέση βυζαντινή περίοδο. Η περίπτωση του Ισαακίου Τζέτζη († 1138) και του Ευσταθίου Θεσσαλονίκης (ca. 1115 – 1195/6)

Ο Πίνδαρος, ο περίφημος λυρικός ποιητής από τη βοιωτική πόλη των Κυνός Κεφαλών (518 – 438 π.Χ.), αποτελεί έναν από τους κορυφαίους αλλά και πλέον παραγωγικούς εκπροσώπους της λυρικής ποίησης, αφού είναι γνωστό ότι έγραψε και παρουσίασε έναν μεγάλο αριθμό έργων μέσα σε περισσότερα από πενήντα χρόνια. Οι αλεξανδρινοί φιλόλογοι είχαν συγκεντρώσει τα γνωστά σε αυτούς έργα του σε δεκαεπτά βιβλία, από τα οποία δε σώθηκαν παρά μόνο τέσσερα με 44 Επίνικους καθώς και αποσπάσματα από τα άλλα έργα του. Τα σωζόμενα έργα του ποιητή διακρίνονται για το σοβαρό και μεγαλόπρεπο ύφος του, που βασίζεται σε καλοχτισμένες και βαριοστολισμένες περιόδους, σε εντυπωσιακές εικόνες και στις πολλές γνώμες που, διάσπαρτες στο έργο του,

τονίζουν την παντοδυναμία των θεών, την αδυναμία αλλά και τη μεγαλοσύνη των ανθρώπων καθώς και άλλες παραδοσιακές αριστοκρατικές αξίες, όπως την ευγενική καταγωγή, τη σωματική ρώμη και ομορφιά καθώς και τον πλούτο.

Οι αλεξανδρινοί φιλόλογοι μελέτησαν με προσοχή το έργο του και ενθουσιάστηκαν από αυτό, όπως άλλωστε και οι φιλόλογοι της μέσης και κυρίως της ύστερης βυζαντινής περιόδου, καθώς έχει διαπιστωθεί ότι γνώριζαν τα έργα του, ενώ ορισμένοι από αυτούς ασχολήθηκαν με τον υπομνηματισμό και την κριτική έκδοση αρκετών από αυτών. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, οι μελετητές της βυζαντινής λογιούσης έχουν εντοπίσει περίπου 200 χειρόγραφα με εκδόσεις των έργων του καθώς και πολυάριθμες περιπτώσεις παράθεσης χωρίων από έργα του σε κείμενα βυζαντινών λογίων κάθε περιόδου της βυζαντινής ιστορίας, αναμφισβήτητα τεκμήρια της ιδιαίτερης διάδοσης και απήχησης του έργου του Πινδάρου στους βυζαντινούς λογίους.

Αν και οι σύγχρονοι ερευνητές έχουν εντοπίσει ένα μεγάλο αριθμό χειρογράφων της βυζαντινής περιόδου με κριτικά σχόλια και υπομνήματα του έργου του ποιητή, η παρούσα εισήγηση επικεντρώνεται στην προσπάθεια δύο εξεχόντων βυζαντινών λογίων να μελετήσουν συγκεκριμένες πτυχές του έργου του Πινδάρου, του Ισαακίου Τζέτζη († 1138) και του Ευσταθίου Θεσσαλονίκης (ca. 1115 – 1195/6). Ο Ισαάκιος Τζέτζης είναι γνωστό ότι είχε συνθέσει, σε ηλικία 25 περίπου ετών, ένα ποίημα για τα μέτρα στις ωδές του Πινδάρου, που θεωρείται ότι έδωσε την πρώτη ώθηση για να αναζωογονηθούν οι μετρικές μελέτες στο Βυζάντιο, ενώ ο λόγιος μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Ευστάθιος είχε συντάξει ένα εκτενές υπόμνημα στο έργο του Πινδάρου, από το οποίο σώζεται σήμερα μόνο ο εκτενής πρόλογος, που προσφέρει μία υποδειγματική εισαγωγή στη μελέτη του ποιητή. Τα έργα αυτά, που απασχόλησαν αρκετές φορές παλαιότερους και νεότερους ερευνητές, επιβεβαιώνουν τον βαθμό γνώσης και διάδοσης του έργου του Πινδάρου από τους βυζαντινούς λογίους και προσφέρουν πολύτιμες πληροφορίες για το επίπεδο των φιλολογικών τους δραστηριοτήτων.

Η ποιητική μεταγλώσσα ως άσκηση ελευθερίας στον Οδυσσέα Ελύτη και στους αρχαίους Έλληνες λυρικούς. Μία ανάδρομη κίνηση προσέγγισης του ποιητικού παρελθόντος όταν «το παρελθόν γεννιέται στο μέλλον»

Ο λυρισμός έχει πατρίδα. Όχι μόνον συγκεκριμένο τόπο, αλλά, κυρίως, τρόπο έκφρασης των βαθύτερων κινήσεων και επιδιώξεων της ανθρώπινης ψυχής, που συγκροτεί συγκεκριμένη πολιτισμική πρόταση σε μία προοπτική σωρευμένης εμπειρίας αιώνων.

Ο τρόπος αυτός, στις απαρχές του ελληνικός, με «όχημα» τη γλώσσα την ελληνική, προκαλεί σε μία αναζήτηση των συνεχών μεταμορφώσεων, αλλά και των «φυσιογνωμικών» χαρακτηριστικών του που αρτιώνουν την ιδιοσυστασία του και ορίζουν την ταυτότητά του.

Πρόθεση της πραγμάτευσης του συγκεκριμένου θέματος είναι, σε μία ανάδρομη κίνηση προσέγγισης του ελληνικού ποιητικού παρελθόντος, να ανιχνευθούν τα επίπεδα σχέσης ανάμεσα στο λυρισμό του Οδυσσέα Ελύτη και στον αρχαιοελληνικό λυρισμό, με αφετηρία και άξονα προσέγγισης τη διαπίστωση ότι η ποιητική μεταγλώσσα του Ελύτη ασκείται στην *ελευθερία*, συντονισμένη πλήρως με το αρχαιοελληνικό λυρικό παρελθόν της.

Το είδος, το ήθος και το ύφος αυτής της *ελευθερίας*, που στον Ελύτη προσλαμβάνει οντολογικές διαστάσεις, έρχεται να υπογραμμίσει όχι, απλώς, τα κοινά σημεία του νομπελίστα ποιητή με τους αρχαίους ομοτέχνους του, αλλά να αποκαλύψει τη βαθιά καταγωγική δύναμη ενός πολιτισμού, που στο μέλλον του συναντά τον εαυτό του πιο άλκιμο, ενώ οι εκατέρωθεν ευεργεσίες, από τον έναν πόλο στον άλλο, αποδεικνύονται εξίσου γενναιόδωρες.

Όταν η ποίηση *ελευθερώνεται* από τον χρόνο, τότε και η ποιητική συνάντηση σε ένα αδιάστατο παρόν, εσαεί γιγνόμενο μέλλον, υπό το φως του ποιητικού οράματος, ακεραιώνει την αλήθεια της και επιμαρτυρεί την *ελευθερία* της. Σε αυτήν την *ελευθερία* συνίσταται και το μέγα μυστήριό της.

Ιωάννης Π. Σταμουλάκης, δ.φ.
Σύμβουλος Α' του Υ.ΠΑΙ.Θ.

Νάρκης του άλγους δοκιμές: Η λυρική μελαγχολία μπροστά στα γηρατειά στην ποίηση της Σαπφώς και του Κ. Π. Καβάφη

Η συγκριτική μελέτη δύο ποιημάτων, όπου αποτυπώνεται η αντίδραση του ποιητή μπροστά στα γηρατειά, είναι ο στόχος της παρούσας εισήγησης. Πρόκειται για ένα ποίημα της Σαπφώς, γνωστό στους φιλόλογους με το συμβατικό τίτλο «Το ποίημα του Τιθωνού», που παραδίδεται από παπυρικά σπαράγματα (βλ. P. Oxy. 1787 fr. 1 = 58 V. και P.Köln inv. 21351+21376), και για το ποίημα του Κ. Π. Καβάφη «Μελαγχολία τοῦ Ἰάσωνος^(sic) Κλεάνδρου· ποιητοῦ ἐν Κομμαγενῇ· 595 μ.Χ.». Επισημαίνονται, στο πλαίσιο της εισήγησης, και σχολιάζονται κοινοί τόποι και διαφορές όσον αφορά το ύφος, την ιδεολογία και την εποχή των δύο ποιημάτων και παρακολουθούνται οι ψυχικές αντιδράσεις των δύο ποιητών που με κοινή αφετηρία τη βίωση της ανθρώπινης α-πορίας και αμηχανίας οδηγούνται ο καθένας στη δική του ποιητική πρόταση και στο δικό του ποιητικό αποτέλεσμα.